

Arvonlisän kasvun lähteet - työllisyys ja työmarkkinat

Esitetään seuraavia muutoksia

- Tarkastellaan yleissitovuutta (tsl 2:7§) ja siihen sisältyvää joustavuutta, siten että joustavuus koskee mahdollisimman laajaa joukkoa yrityksistä.
- Tarkistetaan yksilöllisen irtisanomisen lainsäädäntöä
- Tarkistetaan työmarkkinasääntelyä
- Edistetään työvoimaan saatavuutta ja liikkuvuutta varmistamalla riittävä asuntojen tarjonta erityisesti kasvavilla alueilla

Tässä taustamuistiossa etsitään ja perustellaan ratkaisuja/muutoksia, joiden avulla tuetaan Suomen työmarkkinoiden toimintaa sekä työvoiman kasvua ja mahdollisimman tehokasta allokoitumista.

Väestörakenne vaikuttaa talouskasvuun, koska työikäisen väestön määrä vaikuttaa talouden tuotantopotentiaaliin. Suomen väestönkehitys on ollut ja tulee jatkossa olemaan epäsuotuisaa taloudellisen kasvun näkökulmasta. Vuodesta 2010 lähtien työikäisen väestön määrä on jo vähentynyt noin 140 tuhannella, ja syntyvyyden samanaikainen väheneminen on vähentänyt tulevan työvoiman määrää yhden ikäluokan verran. Ennusteiden perusteella Suomen väkiluku kääntyy jo 2030-luvulla laskuun. Suomi ikääntyy eikä työikäisen väestön määrä kasva ilman maahanmuuttoa, jolloin talouskasvun näkökulmasta huomio kiinnittyy työllisyyden ja tehdyn työmäärän kasvattamiseen. Työn tarjontaa voidaan kasvattaa nostamalla työllisyysastetta ja varmistamalla tarvittavan osaavan työvoiman saatavuus parantamalla koulutusmahdollisuuksia ja lisäämällä työperäistä maahanmuuttoa. Suomessa yritykset näyttävät toimivan alhaisemmalla työvoiman tasolla, kuin mitä voiton tavoittelu edellyttäisi (Tuottavuuslautakunta 2022). Kyseessä saattaa olla pula osaavasta työvoimasta tai muista kohtaanto-ongelmista taikka työllistämiseen liittyvistä riskeistä ja muista kuin työvoimakustannuksista. Työn kysyntää voitaisiin kasvattaa poistamalla työllistämisen riskejä ja muita esteitä. Työllisyyteen ja työttömyyteen liittyvät toimet voisivat paitsi parantaa talouskasvun edellytyksiä olla hyödyllisiä julkisen talouden rahoituksen ja kestävyyskannalta.

Arvonlisän ja kasvun näkökulmasta työn määrän ohella merkityksellistä on työvoiman kohdentuminen. Suomessa kansantalouden tuottavuus on heikompaa kuin esimerkiksi Ruotsissa, koska Suomessa alhaisemman tuottavuuden yritykset saavat suuremman ja korkeamman tuottavuuden yritykset pienemmän osuuden työvoimasta kuin Ruotsissa (Tuottavuuslautakunta 2021). Tutkimustiedot viittaavat siihen, että teollisuudessa työvoiman ja pääoman tehokkaampi kohdentuminen voisi nostaa potentiaalisen tuotannon tasoa jopa usealla kymmenellä prosentilla (Tuottavuuslautakunta 2022).

Vaikka arvonlisäyksen määrä on Suomessa lisääntynyt pitkällä aikavälillä lähes 2,5 prosenttia vuodessa, hidastui keskikasvu viime vuosikymmenellä alle 1,5 prosenttiin vuodessa. Pääosin kasvu on hidastunut tuottavuuden hidastumisen seurauksena, mutta myös pääomapanoksen kasvuvaikutus on hiipunut. Työpanoksen kasvuvaikutus sen sijaan vahvistui 2010-luvulla. Vahvistumiseen vaikutti erityisesti tehtyjen työtuntien määrän kasvu. Työpanoksen laadun vaikutus heikkeni hieman. Työvoiman laatuun vaikuttavat muun muassa ikä ja koulutustaso ja niissä tapahtuneet muutokset.¹

Toimialoittain arvonlisäyksen kasvu hidastui 2010-luvulla etenkin teollisuudessa, joka kuvaa talouden rakennemuutosta kohti palveluvaltaistumista. Teollisuudessa työtuntien määrä on supistunut tästä johtuen vuosikymmeniä, mutta työpanoksen laadun koheneminen on hidastanut arvonlisäyksen kasvun hidastumista. Myös monella palvelutoimialalla työpanoksen vaikutus arvonlisäykseen oli joko negatiivinen tai olematon. Poikkeuksena liikepalvelujen toimialat (informaatio ja viestintä, amatillinen ja tieteellinen sekä hallinto ja tukipalvelut).

¹ [Tuottavuuskatsauksen kokonaistuottavuuden laskentatapa \(KLEMS\): \(tilastokeskus.fi\)](https://tilastokeskus.fi/tuottavuuskatsauksen_kokonaistuottavuuden_laskentatapa_klems/)

Tosin monen palvelutoimialan kasvu hidastui myös viime vuosikymmenellä ja itseasiassa (1-nrotalla) vain terveys- ja sosiaalipalvelujen arvonlisäyksen kasvu nopeutui, jota kiihdytti erityisesti työpanoksen määrän kasvu. Myös rakentamisen kasvu nopeutui hieman.

Työllisyyden ja työttömyyden keskeiset ongelmat liittyvät sekä työn kysyntään ja tarjontaan että työmarkkinoiden kohtaantoon. Työllisyysastetta on mahdollista parantaa kaikissa ikäluokissa, esimerkiksi parantamalla työn tekemisen kannustimia. Toisaalta työelämään siirtymistä voisi nopeuttaa lyhentämällä korkeakouluissa opiskelemiseen käytettyä aikaa ja täten pidentää työuria.

Kuitenkin erityisesti vanhempien ja nuorimpien, kouluttamattomien ikäryhmien työllisyydessä näyttäisi olevan mahdollisuuksia laajalle työllisyyden kasvattamisella. Vanhempien ikäryhmien työllisyyttä voidaan parantaa esimerkiksi poistamalla varhaisen työelämästä poistumisen reittejä ja parantamalla työssäjaksamista erilaisin keinoin. Myös nuorten, kouluttamattomien ikäluokkien työllisyyden parantamisella olisi hyötyjä niin talouskasvun kuin julkisen talouden näkökulmasta.

Yleisen työvoiman saatavuuden ohella pulaa on erityisesti ongelmat osaavan työvoiman saatavuudesta. Poliittikkatoimet, jotka saavat työvoiman ulkopuolella olevia liittymään aktiiviseen työvoimaan, eivät välttämättä tarjoa helpotusta osaavan työvoiman saatavuuteen siinä määrin kuin tästä pulaa. Ratkaisuksi jäävät ulkomaisen työvoiman lisääminen ja työvoiman allokoitumien tehokkaammin kotimaisessa arvonlisän tuotannossa. Työmarkkinat ovat keskeinen työvoiman ja osaavan työvoiman allokoitumiseen vaikuttava jatkuvaprosessi. Tähän prosessiin vaikuttaminen voi parantaa osaavan työn allokoitumista.

Suomessa työsuhteiden ehdoista säädetään työehtosopimuksissa. Järjestöjen välisissä työehtosopimuksissa päätetään muun muassa palkkauksesta ja muista keskeisistä työehdoista. Jos työehtosopimus on yleissitova, jokainen alan työnantaja on velvollinen noudattamaan solmiessaan työsuopimuksia (työsopimuslaki 55/2001, §7). Yleissitovuuteen sisältyy joustoja, joita työnantajat voivat soveltaa. Näiden joustojen käyttö on osin rajattu vain työnantajajärjestöihin kuuluvien yrityksille, jolloin vastaavat joustot eivät ole järjestäytymättömien yritysten käytössä.

Työntekijän irtisanomissuojasta säädetään työsuopimuslaissa (55/2001). Sen mukaan toistaiseksi voimassa olevassa työsuhteessa oleva työntekijä voidaan irtisanoa vain asiallisesta ja painavasta syystä. Tuotannollisista ja taloudellisista syistä irtisanominen on mahdollista, mikäli työtehtävät ovat vähentyneet olennaisesti ja pysyvästi. Henkilöön liittyvistä syistä työntekijä voidaan sanoa irti, mikäli työntekijä vakavasti rikkoo tai laiminlyö velvollisuuksiaan tai jos työntekijä ei kykene enää selviytymään tehtävistään.

Talouskasvun näkökulmasta olisi tärkeää, että työvoima olisi tuottavimmassa käytössä. Käytännössä työpaikkojen mukaan joustavasti liikkuva työvoima tukee tuottavuuden kehitystä. Tällöin uudelleen kouluttautumisen tukeminen ja työvoiman liikkuvuuteen tähtäävät toimenpiteet voisivat tukea talouskasvua. Lisäksi osaavan työvoiman puutetta voidaan mahdollisesti paikata vapaammalla työperäisellä maahanmuutolla. Toisaalta olisi myös parannettava muiden kuin työn perässä maahan muuttajien valmiuksia työllistyä. Työmarkkina uudistusten tulisi keskittyä työmarkkinoiden ns. dynaamisuuden lisäämiseen säilyttäen samalla vahva turvaverkko. Kansainvälinen kokemus osoittaa, että korkeammat työpaikkojen väliset liikkeet auttavat siirtämään taitoja ja parhaita käytäntöjä yrityksille, tuottavuuden kasvun ja tulojen lisääminen. Parantamalla kykyä eriyttää palkat yritystasolla pitäisi auttaa motivoimaan työnsiirtoja ja sovittamaan työntekijät paremmin työtehtäviin, joissa heidän taitojaan voidaan käyttää tehokkaammin.

Erityisesti kasvavilla alueilla asuntopolitiikan tulisi tukea myös talouskasvua. Työvoiman liikkuvuus edistää tuottavuuden kasvua yrityksissä ja kasvavilla alueilla työvoiman liikkuvuuden näkökulmasta olennaista on kohtuullisena pysyvät asumiskustannukset. Riittävällä kaavoittamisella ja asuntotarjonnan ylläpitämisellä voidaan tukea asumiskustannuksien pysymistä kohtuullisena kasvavilla alueilla. Kaavoitus- ja tuotantotavoitteiden määrittelyssä voidaan hyödyntää esimerkiksi MAL-sopimuk-

sien kehittämistä. Lisäksi kaavahankkeiden vireille saamista voitaisiin tehostaa ja julkisen tuen läpinäkyvyyttä tontinluovutuksen yhteydessä lisätä. Samalla kaavoituksessa voitaisiin sallia entistä enemmän kohdekohtaista joustavuutta.

Lähteet

Stenborg, Markku, Ahola, Ilari, Palmén, Olli ja Pääkkönen, Jenni (2021): [Talouskasvun edellytykset tulevaisuudessa – lähtökohdat suunnat ja ratkaisut](#). Valtiovarainministeriön julkaisuja 2021:6.